

★ РОЛИНА
НАРУТЯК ★

★
НЕ ОДНУ
СТОРІНКУ
Київ 2024

1. ЛЮБІВ, 1939 РІК

Село обтулилось туманом і не бачило або не хотіло бачити того безчинства, що діялось у василіянському монастирі. Бачити це було небезпечно, значно небезпечніше, ніж за пацифікації. Пізнали небезпеку спершу із Заходу, коли вступили до Польщі, а тепер зі Сходу, про який мало що чули, й не зичили собі ані мобілізації, ані конфіскації, ані безчестя дівок і молодиць, бо від діда-прадіда добре знали, чим обертається для простих людей війна. За два місяці при більшовиках зрозуміли, що сам Антихрист ступив у їхні Бескиди, й чекали, що те проголосить отець-настоятель монастиря у недільній проповіді, але той посеред відправи почорнів на виду і почав битися в корчах. Двоє братів, Павло й Никодим, прискочили до нього, аби не розтяв

собі голови об камінні приступки, затулили від цікавих очей своїми чорними реверендами*. Треба ж було такому статися... Ну, ходили чутки, ніби отець-настоятель мав чорну хворобу й лежав щорік у шпиталі аж у Львові і що дістав її на війні чотирнадцятого року. І хотіли навіть вибрати нового, але Антихрист тому завадив, вступивши спершу до Львова, далі до Старого Самбора, Добромиля... Ченці вже знали, що той Антихрист палить церкви, котрі дерев'яні, а з кам'яних робить вертепи й стайні.

У настоятелем приступи бували десь раз на рік, і він міг їх передбачити, та від літа почастишали, і ось маєте: у церкві, в неділю, коли ціле село зійшлося, аби почути розважливе слово про те, що їм чинити далі. Чи втікати далі у гори, чи чекати, най діється воля Божа. Бо люди хотіли знати правду, саму лиш правду, а тоді вже будуть рішати, що далі робити. Стояли перестрашені, німі, а тоді отець Никодим, високий повний мужчина, випростався і звелів:

— Моліться!

І люди з плачем стали мовити перше, що на їхню думку було найпомічніше, — «Отче наш», проте невлад з великого страху, а отець Никодим, сівши настоятелю на ноги й наказавши отцю Павлу тримати хворого за руки, намагався розчепити йому зуби срібною ложкою для причастя. У храмі стояла незвична задуха, але люди боялись відчинити двері надвір. Напруга наростала, й тут

* Ряса. — Тут і далі прим. ред., якщо не зазначено інше.

раптом трісло червоне скло на вікні. Куля пролетіла над отцем-настоятелем, що звивався у щораз слабших корчах, і вцілила просто в чоло Матінки Божої на образі добромильському. Настала тиша, а за нею почувся знадвору регіт, свист, і шум вантажівки, що під'їжджала до церкви.

— Моліться! — наказав отець Никодим. — Молитва нас спасе!

По тому, як у настоятеля минувся напад, його занесли до монастиря, куди просто з церкви був прохід, а люди почали розходитися, обходячи вантажівку з солдатами так далеко, як тільки могли. Солдати зістрибували з борту, брязкаючи зброєю і казанками. Деякі посунули відразу до церкви і стали на порозі. Були подібні на людей, стояли сумирно, оглядаючи позолочені царські ворота, багато розмальовані стіни, обкладені вишитими рушниками образи, вистелену кольоровими плитками підлогу. На них чекало багато роботи.

Листопадова імла не впала навіть в обід, сповзла з гір хіба на третій день, коли у Лаврові закінчували вивозити старі книжки й папери. Ні вдень, ні увечері не стихав у монастирі шум, а в селі боялись навіть сокирою голосно цюкнути. Тримали худобу по стайнях; хіба ті, хто жив у горішньому кінці села, виганяли корови на кілька годин попастися за лісом. Ченцям не вільно було ходити по монастирі, ані до церкви, але вночі їх пильнували менше, і наймолодший серед братів, послушник Ілля, прокрадався на кухню й з дозволу армійського кухаря варив якусь страву.

Отець Теофіль, настоятель, ще був дуже слабим, але вже при пам'яті, хоча й не такій, як треба, бо відтепер пам'ятав лише війну чотирнадцятого року. Часом подивиться в кут і скаже жалібним голосом:

— Брате-сербе, не сироти моїх малих діточок!

Десь ті, не його власні слова, мусив добре пам'ятати стільки років. Або чіплявся за руку отця Никодима, котрий не відходив від нього:

— Паліть книжки, виймайте з наплічників усе, що горить, бо зимно, дуже зимно...

Мав гарячку, бо таки вдарився головою у тому місці, де була пам'ять про полон в Албанських горах. Нічого не знав про нові порядки в монастирі: як виносять звідти образи, свічники, книги, а рушники зривають і кидають собі під ноги люди, що їх звать енкаведистами, хоч насправді то слуги Антихриста. Втім, дещо вдалося сховати. У давні часи монастир грабували й татари, і свої, тому не це було найгірше. Отець Никодим думав у ці тривожні дні, що Господь карає не за осквернення храмів, а за опаскудження власної душі. Карає тим, що діти родяться каліками й без розуму. Як сказано в Біблії: «Отці їли виноград, а в дітей оскома».

Отець-настоятель заснув чи впав у забуття, але дихав рівно. Ходив сьогодні Никодим до найстаршого офіцера, щоб привезти лікаря зі Старого Самбора, бо стан хворого дуже тяжкий. Своїми кіньми.

А той:

— Не паложена! Скоря вас всех атсюда увезут.

— Куди? — спитав отець Никодим.

— Ваенная тайна.

Радилися з братами, що робити. На все Божа воля, сказали Павло й Атаназій. А молодий послушник Ілля закусив губу, і в очах у нього застигла велика печаль. Що з такими зробиш?

Никодим покликав послушника за двері, коли старі ченці задрімали коло недужого настоятеля, звисивши голови на грудях:

— Ходи зі мною!

Хоч у коридорі було темно, отець Никодим знав, як вийти без шуму на стрих* і де можна запалити свічку, щоб не побачив вартовий знадвору.

— Ну, то що? — спитав чернець Іллю.

— Я записав, у кого яка книжка і хто ховатиме образи.

— Дай сюди!

Ілля вклав йому в руку вчетверо зложену картку.

— Я ще зробив копію.

— Добре. Тепер слухай мене. Мусиш нині вночі покинути обитель. Зараз переберися в одежу, що тут лежить. Переночуй десь у селі, а завтра втікай через гори до Польщі. Доберися до василіян у Любліні. Там безпечніше. Ти — молодий, а те, що робиться в наших краях, позбавить тебе змоги вести чернече життя. Чи ти вже не хочеш цього?

— Хочу, ой як хочу! — гаряче зашепотів Ілля. — Але хотів би зостатися у Лаврові...

* Горище.